

ЛИЦЕВ ЧЕРЕП

Структурата и формата на лицево черепните кости се оформяват в резултат на измененията, настъпили в процеса на еволюцията, споменати вече по-горе. В сравнение с костите на мозъчния череп, като се изключат горно челюстните и долно челюстната кост, те са по-малки и по-нежни (фиг. 74). Съответно на развитието им те се разполагат в три етажа: горен — съставен от 13 неподвижно свързани помежду си кости, среден — съставен само от долно челюстната кост, свързана подвижно с мозъчния череп, и долен — съставен от подезичната кост.

Горно челюстната кост (*os maxillare*) е чифтна и най-масивна в сравнение с другите (фиг. 75). Тя е доста сложно устроена и участва в образуването на носната кухина, очниците, преградата между устната и носната кухина.

Освобождаването на челюстите от някои хватателни функции при човека е довело до намаляване на тяхната големина, а появата на членоразделната реч — до по-фината им структура.

Горно челюстната кост заема централно място в лицевия череп и заедно със скуловата кост изгражда основата му. Горно челюстната кост е съставена от тяло (*corpus*) и четири израстъка—челен, скулов, зъбен, (алвеоларен) и небцов.

Тялото на костта има неправилна четириъгълна форма. На него се различават четири повърхности: предна (лицева), вътрешна (носова), задна, обърната към слепоочната ямка, и горна, обърната към очницата. Във вътрешността на тялото се разполага голяма въздухоносна пазуха (*sinus maxillaris*), която се съобщава с носната кухина посредством широк отвор, разположен на носовата повърхност.

Предната повърхност е вдлъбната. Тя е отделена от очничната повърхност посредством долния ръб на очничната кухина. Непосредствено под ръба се намира отвор, през който излизат крайните клончета на горно челюстния нерв. Надолу от отвора се разполага т. нар. кучешка ямка (*fossa canina*). Предният ръб притежава

изрезка, която с изрезката на противоположната кост ограничава от страни и отдолу отвор с крушовидна форма — предния носов отвор.

Носовата повърхност е обърната към носната кухина и служи за нейна странична стена. Надолу тя преминава в горната повърхност на небцовия израстък. По нея се намират две напречно разположени едно под друго гребенчета, за които се залавят средната и долната носна мида. На границата с челния израстък се спуска слъзно-носовата бразда, образуваща със съответна бразда на слъзната кост слъзно-носовия канал, чрез който очницата се съобщава с долния носов ход. Зад нея в централната част на носовата повърхност се разполага голям отвор, чрез който горно челюстната кухина се съобщава с нос-ната кухина.

Горната повърхност има триъгълна форма и участвува в образуването на пода на очницата. По нея минава бразда, която напред преминава в канал В нея заляга горно челюстният нерв.

Задната повърхност е изпъкнала и обърната към долната част на слепоочната и небцово-криловидната ямка. Отделена е от предната повърхност със скуловия израстък.

Челният израстък изхожда от тялото в ъгъла, образуван между носовата, предната и горната повърхност. Той се насочва нагоре към челната кост и с горния си ръб се свързва с нея. С предния си ръб се свързва с носовата кост, а със задния — със слъзната.

Скуловият израстък е къс и широк и е насочен встрани и нагоре. Чрез него горночелюстната кост се свързва със скуловата кост.

Зъбният израстък представлява продължение на долната част на тялото и има форма на половин подкова. На долния му ръб са разположени трапчинки, в които се поместват корените на зъбите.

Небцовият израстък изхожда също от основата на горно челюстната кост, но е разположен хоризонтално. По средата той сраства с неб-цовия израстък на другата горно челюстна кост. Сраснали помежду си, двата небцови израстъка образуват предната част на твърдото небце. Долната повърхност на небцовите израстъци е неравна, а горната към носната кухина е гладка.

Небцовата кост (*os palatinum*) е чифтна и е изградена от две костни пластинки, разположени перпендикулярно една на друга (фиг. 76). Едната е разположена отвесно и е допряна до носовата повърхност на горно челюстната кост и криловидния израстък на клиновидната кост. Тя допълва отзад страничната стена на носната кухина. Хоризонталната пластинка е свързана със задния ръб на небцовия израстък и допълва скелета на твърдото небце. Със задния си свободен ръб тя взема участие във формирането на задните носови отвори.

Скуловата (ябълчната) кост (*os zygomatici*) е най-здравата от чифтните лицеви кости (фиг. 77). Тя се разполага в страничната част на лицевия череп, поради което играе важна роля при осъществяването на връзката между костите на лицевия и костите на мозъчния череп. Местоположението и формата ѝ са от съществено значение за конфигурацията на лицето. За нейните повърхности се залавят част от дъвкателните мускули.

Съставена е от тяло и три израстъка — челен, горно челюстен и слепоочен. Тялото има неправилна четириъгълна форма. На него се различават три повърхности: лицева, орбитална (участва в образуването на очницата) и слепоочна, обърната към слепоочната ямка. От тялото, изхождат израстъците, чрез които скуловата кост се свързва с челната, горно челюстната и слепоочната кост. Слепоочният израстък, свързан със скуловия израстък на слепоочната кост, образува ябълчната дъга.

Носната кост (*os nasale*) е чифтна четириъгълна костна пластинка. Тя е разположена между носовата част на челната кост и челните израстъци на горно челюстната кост. Със свободните си долни ръбове Тя участва в ограничаването отгоре на крушовидния отвор. В срединната равнина двете кости се свързват помежду си.

Слъзната кост (*os lacrimale*) е най-малката и най-нежна от всички кости на черепа. Тя е разположена в предната част от вътрешната стена на очницата и със своята вътрешна повърхност закрива някои от въздухоносните кухинки на решетъчната кост. На

страничната ѝ повърхност се намира бразда с посока отгоре надолу, която заедно с подобна бразда на челния израстък на горно челюстната кост обра-зува малко разширение в началото на слъзно-носовия канал.

Долната носна мида (*concha nasalis inferior*) е тънка, извита костна плочка, вдадена в носната кухина. Прикрепена е за гребенчета, които се намират на вътрешната повърхност на горно челюстната и небцовата кост, под средната носна мида. Тя ограничава долния носов ход от средния и под нея се отваря отворът на слъзно-носовия канал.

Ралникът (*vomer*) е нечифтна кост с неправилна четириъгълна форма. Заедно със срединната пластинка на решетъчната кост той образува костната преграда на носната кухина. Костта е разпо-ложена косо и чрез горния си по-широк край се съединява с тялото на клиновидната кост, а чрез долния — с небцовите израстъци на гор-но челюстната кост и хоризонталните пластинки на небцовата кост.

Долната челюст (*mandibula*) при животните е чифтна кост, а при човека нечифтна. Тя е най-масивна от костите на ли-цевия череп и е единствената подвижно свързана кост в че-репа (фиг. 78).

Долно челюстната кост се съ-стои от две части: тяло (*cor-pus*) и два клона (*rami mandi-bulae*), разположени спрямо тя-лото под известен ъгъл, който при израснали индивиди се ко-лебае от 110 до 130°.

Тялото има формата на под-кова, обърната с вдлъбнатата страна навътре, а с изпъкналата навън. По средата на вдлъбна-тата вътрешна повърхност се намират бодилковидни израстъчета за залавяне на мускули. От двете им страни се разполага по една ямка; в тези ямки залягат подезичните слюнчени жлези.

По средата на външната повърхност се издига триъгълно поленце (*trigonum mentale*), характерно само за човека. Встрани от него се намира външното отворстие на долно челюстния канал, през което излизат крайните клончета на долно челюстния нерв. Долният ръб на тялото е заоблен, а върху горната му част се разполагат кухинки, в които се поместват корените на зъбите.

Клоновете на долната челюст изхождат от задната странична част на тялото. По вътрешната повърхност на всеки от тях се намира отвор, който води в костния канал на долната челюст. По външната и вътрешната повърхност на ъгъла, образуван от всеки клон и тялото на костта, се разполагат грапавини, за които се залавят дъвкателните мускули. В горната си част клоновете завършват с два израстъка — преден и заден. Предният израстък е плосък и заострен. За него се залавя един от дъвкателните мускули, поради което е наречен мускулен израстък (лат. *muscularis*). Задният ставен израстък (лат. *articulatio*) в края си е цилиндрично задебелен и притежава ставна повърхност. Чрез него долната челюст се свързва със слепоочната кост в долно-челюстната става. Отпред, непосредствено под ставната повърхност, се намира неголяма ямка за залавяне на външния криловиден мускул.

Подезичната кост (*os hyoideum*) се разполага надолу от долно-челюстната кост, под задния край на езика и над гръкляна, на височината на III и IV шиен прешлен. Тя е неголяма кост с дъговидна форма, обърната с изпъкналата си страна напред, а с вдлъбнатата назад. Състои се от тяло и два чифта роговидни по форма израстъци — големи и малки. Големите рога изхождат от двете страни на тялото. Съединяват се с него посредством хрущял, който впоследствие се заменя с костна тъкан. Малките израстъци изхождат от мястото, където големите срастват с тялото. Те вкостяват много по-късно от големите.

Подезичната кост е свързана с черепните кости посредством съединителнотъканни връзки. Тя служи като място за залавяне на мускулите на езика, гръкляна и др.